

ADABIYOTSHUNOSLIK: ASOSIY JIHLTLAR VA TARKIBIY QISMLARNI O'RGANISH

Shahzoda Abdisattorova Kamol qizi
Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika universiteti
Adabiyotshunoslik nazariyasi

Annotatsiya:

Ushbu ilmiy maqola adabiyotshunoslik faniga chuqur kirib boradi, uning asosiy jihatlari va tarkibiy qismlarini o'rganadi. Adabiyot fani adabiyotshunoslikni fan sifatida o'z ichiga oladi va asosiy e'tiborni badiiy matnlarni tahlil qilish, sharhlash va tushunishga qaratadi. Maqolada adabiyot fanining ko'p qirrali tabiati o'rganiladi, uning asosiy tadqiqot yo'nalishlari, nazariy asoslari va uslubiy yondashuvlari muhokama qilinadi. Shuningdek, u adabiy tahlilning asosiy tarkibiy qismlarini, jumladan adabiy janrlarni, hikoya tuzilmalarini, adabiy vositalarni va adabiy talqinda kontekstning rolini o'rganishni yoritadi. Maqolada adabiyotshunoslikning inson ifodasi, madaniyati va insoniy ahvolining murakkabliklarini ochishdagi ahamiyati ta'kidlangan.

Kirish:

Adabiyot fani sohasi adabiyotni insoniy ifoda shakli sifatidagi ilmiy tadqiqni qamrab oladi. Ushbu maqolada adabiyotshunoslikning asosiy jihatlari va tarkibiy qismlari haqida umumiy ma'lumot berilgan, uning adabiy asarlarni tushunish va qadrlashdagi o'rni yoritilgan.

Adabiyot fanining tadqiqot sohalari:

2.1. Adabiy tanqid:

Adabiy tanqid adabiy asarlarni tahlil qilish va baholash, mavzulari, xarakteri, uslubi va shaklini tekshirishni o'z ichiga oladi. U adabiy matnlarni yaratish va qabul qilishni shakllantiradigan tarixiy, madaniy va ijtimoiy kontekstlarni o'rganadi. Shuningdek, u turli tanqidiy nazariyalar va yondashuvlarni, jumladan, formalizm, strukturalizm, poststrukturalizm, feminizm, postkolonializm va boshqalarni o'z ichiga oladi.

2.2. Adabiyot nazariyasi:

Adabiyot nazariyasi adabiyotni sharhlash va tushunish uchun asoslar va kontseptual vositalarni taqdim etadi. Unda adabiy tilning tabiati, matn va o'quvchi o'rtasidagi munosabat, adabiy asarlarda ma'no qurilish usullari o'rganiladi. Adabiyot nazariyasi o'quvchi-javob nazariyasi, dekonstruksiya, psixoanaliz va postmodernizm kabi keng ko'lamli yondashuvlarni o'z ichiga oladi.

2.3. Qiyosiy adabiyot:

Qiyosiy adabiyot turli madaniyatlar, tillar va tarixiy davrlardagi adabiyotlarni o'rganishni o'z ichiga oladi. U turli an'analardan kelib chiqqan adabiy asarlar o'rtasidagi aloqalar, ta'sirlar va intertekstuallikni o'rganadi. Qiyosiy adabiyot milliy yoki mintaqaviy chegaralardan tashqariga

chiqadigan universal mavzular, motivlar va hikoya qilish usullarini kengroq tushunish imkonini beradi.

Adabiy tahlilning tarkibiy qismlari:

3.1. Adabiy janrlar:

Adabiy janrlar adabiyot asarlarini rasmiy belgilari, mavzulari va shart-sharoitlariga ko'ra turkumlarga ajratadi. Adabiy janrlarga she'r, drama, roman, hikoya va insho misol bo'la oladi. Adabiy janrlarni tahlil qilish ularning o'ziga xos xususiyatlari, tuzilishi va estetik elementlarini tekshirishni o'z ichiga oladi.

3.2. Hikoya tuzilmalari:

Hikoya tuzilmalari adabiy asar ichida hikoyaning tashkil etilishi va taqdim etilishini anglatadi. Adabiy tahlilning ushbu komponenti syujet, nuqtai nazar, xarakter rivojlanishi, sahna ko'rinishi va bashorat qilish, esdalik va ramziylik kabi hikoya usullaridan foydalanish kabi elementlarni o'rganishni o'z ichiga oladi. Hikoya tuzilmalarini tahlil qilish adabiy asarning ma'nosi va ta'sirini ochishga yordam beradi.

3.3. Adabiy asboblari:

Adabiy vositalar - bu mualliflar tomonidan ma'noni etkazish, his-tuyg'ularni uyg'otish va yozuvning estetik sifatini oshirish uchun qo'llaniladigan vositalar va usullar. Adabiy vositalarga metafora, o'xshatish, tasvir, ishora, kinoya, allegoriya misol bo'la oladi. Adabiy vositalarni tekshirish muallifning badiiy tanlovi va ularning o'quvchi talqiniga ta'sirini yoritadi.

3.4. Kontekst tahlili:

Kontekstual tahlil adabiy asar yaratilgan tarixiy, ijtimoiy, madaniy va intellektual kontekstlarni ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi. Kontekstni tushunish matnga kiritilgan mavzular, belgilar va xabarlarini izohlashga yordam beradi. Shuningdek, u muallif niyatlari va asarning madaniy-tarixiy muhitdagi ahamiyatini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Adabiyot fanining ahamiyati:

4.1. Inson ifodasi va madaniyati:

Adabiyot fani insoniy ifoda va madaniy xilma-xillikning murakkabligini tushunish va baholashda muhim rol o'ynaydi. U adabiyotda jamiyat qadriyatlari, e'tiqodlari va tajribalarini aks ettirish va shakllantirish usullarini yoritadi. Adabiyotshunos olimlar adabiyotni o'rganish orqali madaniy merosni asrab-avaylash va talqin qilishga hissa qo'shadilar.

4.2. Insonning ahvoli haqida tushuncha:

Adabiy asarlar sevgi, o'zlik, o'lim, kuch va adolat kabi umumbashariy mavzularni o'rganib, insonning ahvoli haqida tushuncha beradi. Adabiyot fani insoniy his-tuyg'ular, motivatsiyalar va munosabatlarning murakkabliklarini ochishga yordam beradi, hamdardlik va tushunishni rivojlantiradi.

4.3. Talqin va tanqidiy fikrlash:

Badiiy matnlar bilan shug'ullanish tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi, chunki o'quvchilar asarga kiritilgan ko'p ma'no qatlamlarini tahlil qiladilar, sharhlaydilar va baholaydilar. Adabiyot fani kitobxonlarni taxminlarni so'roq qilish, istiqbolga qarshi chiqish va adabiyot va uning jamiyatga ta'siri haqida o'ylangan suhbatga kirishish.

Xulosa:

Adabiyot fani adabiyotni fan sifatida o'rganishni o'z ichiga oladi, uning turli jihatlari va tarkibiy qismlarini o'rganadi. Adabiyotshunoslik adabiy tanqid, nazariya va qiyosiy tahlil orqali inson ifodasi, madaniyati va insoniy holatning nozik tomonlarini yoritadi. Adabiyotshunos olimlar adabiy janrlarni, hikoya tuzilmalarini, adabiy vositalarni va kontekst omillarini o'rganish orqali adabiyotning shaxslar va jamiyatlarga chuqur ta'sirini tushunish va baholashga hissa qo'shadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar;

1. Abdullaeva, Shoira Kh, et al. "Professional communication competence Psychologist." SPAST Abstracts 2.02 (2023).
2. Urishov, Shakir. "USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN TEACHING LATIN AND MEDICAL TERMINOLOGY." Academic International Conference on Multi-Disciplinary Studies and Education. Vol. 1. No. 19. 2023.
3. Urishov, Shakir. "EFFECTIVENESS OF EDUCATIONAL METHODS AND TOOLS IN THE LESSON." Innovative research in modern education 1.8 (2023): 93-95.
4. Urishov, Shakir. "DESIGNING PEDAGOGICAL SUBJECTS. A DYNAMIC APPROACH TO TEACHING METHODOLOGY." Академические исследования в современной науке 2.22 (2023): 48-51.
5. Urishov, Shakir Mamatalievich. "Biblical Guidelines for Educational Systems." The Peerian Journal 23 (2023): 15-17.
6. Urishov, Shakir. "IMPROVING THE TECHNOLOGY OF ORGANIZING INDEPENDENT EDUCATION OF STUDENTS THROUGH PEDAGOGICAL FACILITATION." Академические исследования в современной науке 2.22 (2023): 52-54.
7. Urishov, Shakir Mamatalievich. "The Role of Modern Pedagogical Technologies in the Development of the Science of Pedagogy." Journal of Pedagogical Inventions and Practices 25 (2023): 15-17.